

Л. В. Зданевич

доктор педагогічних наук, професор,
завідувачка кафедри дошкільної педагогіки, психології та фахових методик
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

О. М. Новак

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри дошкільної педагогіки, психології та фахових методик
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У статті досліджуються наукові основи формування творчого потенціалу майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, адже в умовах розвитку сучасного суспільства та реформування вітчизняної системи освіти актуалізуються проблеми розвитку творчого потенціалу особистості, організації творчої діяльності майбутніх фахівців, створення умов для їх самовираження. Розкриваються поняття «потенціал», «творчість» і «творчий потенціал». Визначено компоненти творчого потенціалу, які в загальному вигляді спроможні самореалізувати особистість як мотиваційно налаштовану особу, що прагне вдосконалити власні здібності. Автори розглядають творчість як провідний елемент професійної діяльності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. Відповідно, одним із найважливіших завдань фахової підготовки майбутніх вихователів у закладах вищої освіти постає набуття студентами відповідного професійного рівня, основ педагогічної майстерності та сформованість творчого потенціалу. Зазначено, що ядром творчого потенціалу виступає креативність, адже вона відображає можливості особистості актуалізувати свої сутнісні, творчі сили в реальній перетворювальній практиці, характеризує здатність особистості до творчості. Відповідно, якщо творчість розуміється як процес, який приводить до створення нового, то креативність повинна розглядатися як творчий потенціал, внутрішній ресурс людини, що дозволяє їй відмовлятися від стереотипів мислення і діяльності та виявляти їхні нові способи. Творчий потенціал майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти автори визначають як здатність нешаблонно, креативно підходити до вирішення педагогічних задач (на основі інтеграції професійних знань, умінь і навичок, професійних якостей і здатності до їх практичного застосування), враховувати конкретні вимоги дошкільної освіти та вікові особливості вихованців, готовність до інноваційних змін і бажання постійно працювати над власним самовдосконаленням.

Ключові слова: креативність, майбутні вихователі закладу дошкільної освіти, потенціал, творчий потенціал, творчий потенціал майбутніх вихователів закладу дошкільної освіти, творчість, фахова підготовка.

Постановка проблеми. Реформування вітчизняної дошкільної галузі актуалізує тенденції створення національного освітнього простору шляхом інтегрування інноваційних технологій як у загальну професійну підготовку майбутніх вихователів, так і у їхню підготовку до творчого здійснення педагогічної діяльності в закладах дошкільної освіти. Розвиток творчої особистості загалом і педагога зокрема є сьогодні актуальною проблемою психолого-педагогічної науки і практики, оскільки саме від цього залежить розвиток творчості та креативності його вихованців. Пріоритетними критеріями готовності педагога до такої роботи є його високий інтелектуальний рівень, здатність опанувати, накопичувати й ефективно застосовувати у педагогічній діяльності інноваційні освітні технології, реалізуючи власний творчий потенціал

[4, с. 32]. Відповідно, одним із найважливіших завдань професійної підготовки майбутніх вихователів у закладах вищої освіти постає набуття студентами відповідного професійного рівня, основ педагогічної майстерності та сформованість творчого потенціалу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчив чималий інтерес науковців до проблеми розвитку творчості педагога (С. Гаврилюк, Л. Кекух, Н. Кічук, О. Приходько, С. Олійник та ін.), зокрема до проблеми формування творчого (О. Ємчик, В. Лісовська, Л. Павлова, Г. Тимофеева та ін.) і професійно-творчого (І. Зязюн, О. Листопад, С. Сисоєва та ін.) потенціалу. Питання професійної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти досліджували: Л. Артемова, Г. Беленька, А. Богуш, Л. Зданевич,

В. Кузь, І. Луценко, Н. Лисенко, Л. Плетеницька, Ю. Руденко, К. Щербакова.

Одним із напрямів дослідження творчості є розкриття сутності поняття «творчий потенціал», яке є предметом багатьох досліджень філософії, культурології, психології, педагогіки та ін. У межах нашої статті ми розглядаємо творчість як провідний елемент професійної діяльності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. Незважаючи на наявні дослідження з порушеної проблеми, вважаємо, що проблема формування творчого потенціалу майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти є надзвичайно актуальною і потребує ґрунтовного дослідження.

Мета статті полягає у розкритті теоретичних основ проблеми формування творчого потенціалу майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу. Феномен творчості надзвичайно складний і багатоаспектний, тому є різні думки щодо його природи. Зазначимо, що в акмеології творчість фахівця розглядається як прояв високого рівня творчих здібностей, мотивації досягнення високих результатів в саморозвитку і розвитку організації загалом. Таке розуміння дає підставу фахівцю зосередитися на аналізі власної творчої активності як суб'єкта діяльності.

Поняття «творчий потенціал» тісно пов'язане з поняттями «потенціал», «творчість», «творча особистість», «креативність» та ін. Розглянемо це детальніше.

Термін «потенціал» використовується в різних галузях сучасного знання і, відповідно, не має єдиного й однозначного визначення. Д. Богоявленська відзначає потенціал як стадію виходу людини на новий рівень і ототожнює його з поняттям «творча особистість», із розвиненими творчими здібностями особистості, яка творить шляхом застосування оригінальних способів діяльності нові матеріальні чи духовні цінності [1, с. 27]. У свою чергу, І. Підласий і С. Трипольська зазначають, що «не відокремлені від інших якостей творчість, підготовка, адаптація до конкретних умов, не десятки інших конкретних якостей, а саме потенціал, як спроможність педагога професійно бачити, розуміти, ставити і вирішувати навчально-виховні проблеми, є його стрижневою характеристикою» [9, с. 88].

Стосовно творчості, потенціал передбачає наявність особистісних якостей, що забезпечують як розвиток особистості, так і створення нових соціально значущих предметів духовної і матеріальної культури. До прикладу, Я. Пономарьов пропонує розглядати творчість як «необхідну умову розвитку матерії, утворення її нових форм, разом із виникненням яких змінюються і самі форми творчості. Творчість людини – одна з таких форм» [7, с. 43]. Відповідно, погоджуємося із М. Савчин,

що творча (креативна) особистість здатна бачити і відчувати проблеми там, де більшість не бачить, відкласти знайдене рішення та шукати нове. Така особистість є терплячою до невизначеності, вона прагне бути оригінальною. Їй притаманні інформованість, ґрунтовні знання. Творча особистість надзвичайно працьовита, самокритична, для неї характерний низький рівень соціального конформізму. У процесі творчої діяльності особистість самоініціативно визначає для себе цілі та критерії досягнення. У творчій особистості поєднані внутрішня потреба творити, розуміння суті справи, знання та вміння й обдарованість [8, с. 207].

Творчий потенціал включає в себе компоненти, які в загальному вигляді спроможні самореалізувати особистість як мотиваційно налаштовану особу, котра прагне вдосконалити власні здібності: ініціативність (бажання першим робити крок у будь-якій справі, пов'язаній із навчально-пізнавальною або професійно-пізнавальною діяльністю); здатність рухатися вперед (після звершення власних планів у сфері самореалізації, уміння поставити перед собою нову ціль); впевненість у собі (безпроблемне відкидання всіляких сумнівів і повна гармонія власних можливостей і її реалізація); прагнення по максимуму використовувати можливості, що з'явилися (бачити проблему з різних сторін і вміти використовувати набуті знання на практиці); наполегливість (доводити почату справу до кінця й отримувати максимальний результат) [5, с. 327].

У деяких експериментальних дослідженнях В. Моляко структура творчого потенціалу представлена безліччю компонентів, серед яких: задатки і здібності особистості, що зазвичай виявляються у підвищеній чутливості до всього нового; інтереси та їх спрямованість; допитливість, прагнення до творення, схильність до пошуку і вирішення проблем, утворення асоціативних масивів; високий рівень розвитку загального інтелекту; наполегливість, систематичність у роботі, сміливість у прийнятті рішень; схильність до комбінування, зміни варіантів, аналогій, реконструювання; раціональне використання часу; інтуїтивізм [6, с. 4].

На нашу думку, ядром творчого потенціалу виступає креативність, адже вона відображає можливості особистості актуалізувати свої сутнісні, творчі сили в реальній перетворювальній практиці, характеризує здатність особистості до творчості. Тож, якщо творчість розуміється як процес, що приводить до створення нового, то креативність повинна розглядатися як творчий потенціал, внутрішній ресурс людини, який дозволяє їй відмовлятися від стереотипів мислення і діяльності та виявляти їхні нові способи. Погоджуємося з О. Волобуєвою, котра, досліджуючи творчу компетентність викладачів закладів вищої освіти,

акцентує увагу на особистісних корелятах креативності. Серед них: 1) сприйняття. Для креативної особистості характерна яскрава саморегуляція сприйняття, спрямованість на вирішення будь-якої проблеми, «чіпкість» уваги, яка може бути довготривалою і стійкою. У цьому контексті звертаємо увагу на перцептивні особливості, що найбільш часто корелюють із креативністю: високу чуттєвість до субсенсорних дратівників, здібність сприймати недоречності; здібність сприймати комплексно, синтетично, помічаючи основне, суттєве, уміння бачити потенційне, те, що не виявилось; уміння сприймати самостійно та неупереджено; 2) пам'ять. На думку вчених, креативні особистості мають значний запас знань, які визначаються спрямованістю інтересів. Такі особистості легко визначають основне і швидко забувають другорядне; 3) мислення. Мислення креативних особистостей відрізняється швидкістю, оригінальністю. Швидкість можна трактувати як багатство та різноманітність ідей, асоціацій, встановлення різноманітних зв'язків категорій (кількість яких береться за критерій швидкості). Під гнучкістю мислення розуміється здібність швидко переходити від одного поняття або способу вирішення до іншого. Під оригінальністю мислення ми розуміємо незвичайність, дотепність та унікальність. Для креативних особистостей характерним є т. зв. «дивергентне» мислення, тобто відкрите, конструктивне, схильне до узагальнення явищ, здатне виходити за межі однієї категорії, те, яке бачить в об'єктах багатогранність функцій і значень; 4) рефлексія. Рефлексивне ставлення викладача до своєї діяльності є однією з найбільш важливих психологічних умов її поглибленого усвідомлення, критичного аналізу, конструктивного вдосконалення [2].

Отже, творчий вихователь – це новатор, котрий, реалізуючись у педагогічній діяльності, обов'язково включається у креативний процес, що актуалізується у креативному результаті, який забезпечує відповідний творчий розвиток дітей дошкільного віку. Творчий потенціал сприяє творчій самореалізації майбутніх вихователів, котра може бути різною: експресивною, продуктивною, винахідницькою, інноваційною, непередбаченою. Незалежно від виду творчої самореалізації вона завжди зумовлюється активністю особистості – активністю сприйняття дійсності, активністю перетворення дійсності, активністю поведінки, емоційною активністю тощо.

Професійну підготовку майбутніх вихователів до педагогічної творчості С. Гаврилук вважає багатоаспектним, цілеспрямованим, довготривалим процесом професійного становлення творчої індивідуальності педагога, готового до майбутньої інноваційної діяльності в умовах сучасного закладу дошкільної освіти. Важливим

компонентом підготовки майбутнього вихователя до творчої діяльності, на думку дослідниці, є знання про сутність і механізми творчого процесу, характеристики творчої особистості, особливості дитячої творчості й дієві чинники її розвитку, а результатом – сформована готовність майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до педагогічної творчості, яку визначаємо як складне особистісне утворення, що охоплює творчі педагогічні цінності, індивідуальні творчі якості, потребу у творчості та сукупність професійних знань, умінь і навичок студента, необхідних для організації творчої діяльності дітей у сучасних дошкільних навчальних закладах. Важливим чинником формування професійної готовності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до педагогічної творчості С. Гаврилук визначає креативність, яка як індивідуальна характеристика становить продуктивний аспект творчої особистості, що виражається в активній життєвій позиції, постійній спрямованості на творчу професійну діяльність [3, с. 69]. Вважаємо, що у процесі формування творчого потенціалу безсумнівну роль відіграє мотивація та інтерес як пізнавальна потреба, яка спонукає особистість проявляти творчість для її задоволення. Саме різноманітність інтересів створює умови накопичення матеріалу для творчих перетворень, а пробудження інтересу супроводжується емоційним станом захопленості.

Висновки і пропозиції. Отже, формування творчого потенціалу особистості студента пов'язано з реформуванням освіти у творчому руслі, включенням учасників освітнього процесу в інноваційні технології, спрямовані на максимальне розкриття творчих можливостей майбутніх вихователів. Творчий потенціал майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти розуміємо як здатність нешаблонно, креативно підходити до вирішення педагогічних задач (на основі інтеграції професійних знань, умінь і навичок, професійних якостей і здатності до їх практичного застосування), враховувати конкретні вимоги дошкільної освіти та вікові особливості вихованців, готовність до інноваційних змін і бажання постійно працювати над власним самовдосконаленням. Перспективи в цьому напрямі вбачаємо у дослідженні креативної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Список використаної літератури:

1. Богоявленская Д.Б. Психология творческих способностей : учебное пособие. Москва : Академия, 2002. 320 с.
2. Волобуєва О.Ф. Творча компетентність викладача вищої школи: психологічний аспект. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2011. Вип. 4. URL:

http://www.nbuiv.gov.ua/e-journals/Vnadps/2011_4/11vofspa.pdf.

3. Гаврилук С.М. Професійна підготовка майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до педагогічної творчості: теорія і методика : монографія / Уман. держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини. Умань : Сочінський, 2015. 351 с.
4. Ємчик О.Г. Розвиток творчого потенціалу магістрів дошкільної освіти у процесі професійної підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Луцьк, 2018. 318 с.
5. Марущак В. Творчий потенціал особистості як одна з рушійних сил у розвитку та формуванні вчителя майбутнього. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2016. № 5 (59). С. 323–329.
6. Моляко В.О. Психологічна теорія творчості. *Обдарована дитина*, 2004. № 6. С. 2–9.
7. Пономарев Я.А. Психологія творчості: Тенденції розвитку психологічної науки. Москва, 1988. 280 с.
8. Савчин М.В. Загальна психологія : навчальний посібник. Київ : Академвидав, 2011. 464 с.
9. Сисоєва С.О. Основи педагогічної творчості : підручник. Київ : Міленіум, 2006. 344с.
10. Філософський енциклопедичний словник: довідкове видання / зав. ред. М.Т. Максименко. Київ : Амброс, 2002. 744 с.

Zdanevych L., Novak O. Formation of creative potential of future educators of preschool educational establishments

The article has explored the scientific basis for the formation of creative potential of future preschool educators, because in the conditions of development of modern society and reformation of the national educational system the problems of development of the creative potential of the individual, organization of creative activity of future specialists, creation of conditions for their expression have been actualized. The conceptions of "potential", "creativity" and "creative potential" have been revealed. The authors have identified the components of creative potential, which in the general form are capable of personal self-realization as a motivationally minded person seeking to improve their own abilities. The authors have considered creativity as a leading element of the professional activity of future preschool educators. Accordingly, one of the most important tasks of professional training of future educators in higher educational establishments is the acquisition by students of the appropriate professional level, the basics of pedagogical skills and the formation of creative potential. It has been stated that creativity is the nucleus of creative potential, because it reflects the ability of the individual to actualize their essential, creative forces in real transformative practice, characterizing the personality's ability to be creative. Accordingly, if creativity is understood as a process that leads to the creation of something new, then creativity must be seen as the creative potential, the internal resource of man, which allows him to abandon the stereotypes of thinking and activity and discover their new ways. The authors have defined the creative potential of future preschool educators as the ability to use a non-template, creative approach to solving pedagogical problems (based on the integration of professional knowledge, skills, professional qualities and ability to apply them), while taking into account specific educational requirements and age requirements of students, a willingness to innovate and a desire to constantly work on their own self-improvement.

Key words: *creativity, future preschool educators, potential, creative potential, creative potential of future preschool educators, creativity, professional training.*